

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยกับการบริหารธุรกิจโรงพยาบาลในครอบครัว

จัดทำโดย รศ.พญ. เกศรา อิศดามงคล
รหัส ๖๓๐๘๐๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยกับการบริหารธุรกิจโรงพยาบาลในครอบครัว

แพทย์หญิงเกศรา อัครดามงคล^๑

เกริ่นนำ

ประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่มีมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ และได้มีวิวัฒนาการในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน โดยการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เป็นรูปแบบการปกครองที่ผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นการปกครองที่ดีและเหมาะสมที่สุดในโลกยุคปัจจุบัน

ประชาธิปไตย จึงเป็นรูปแบบการปกครองตามอุดมการณ์สากลที่ผู้นำประเทศได้รับอำนาจและความชอบธรรมในการบริหารประเทศจากประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยตรงบนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ โดยมีการแบ่งอำนาจในการปกครองประเทศอย่างชัดเจน ผ่านการกระจายอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ปกครองประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยมีการบริหารธุรกิจครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่ทำในรูปแบบบริษัทเอกชน ได้มีการนำหลักประชาธิปไตยมาปรับใช้ในการดำเนินธุรกิจในระดับหนึ่ง ทั้งในการดำเนินกิจการโดยทั่วไปของผู้ประกอบธุรกิจ จะอยู่ภายใต้กฎหมายหลัก เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) พระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. ๒๕๓๕ ตลาดหลักทรัพย์ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) และสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) เป็นต้น ซึ่งมีหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ตรวจติดตามกำกับดูแลการดำเนินงานโดยเฉพาะ ส่วนบริษัทโดยทั่วไปยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายเอกชนที่มุ่งผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเสียข้างมากเป็นสำคัญ และยังมีปัญหาอุปสรรคในด้านความซ้ำซ้อนของหน่วยงานกำกับดูแลอันอาจเป็นผลให้ความเข้าใจ รวมถึงการแปลความหลักประชาธิปไตยของภาครัฐ เอกชน และประชาชนยังมีความแตกต่างกัน

^๑ แพทย์เฉพาะทางกุมารแพทย์

ความหมายของประชาธิปไตย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ให้ความหมาย “ประชาธิปไตย” ว่าเป็นแบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ส่วนคำว่า “ระบอบ” หมายถึงแบบอย่าง ธรรมเนียม ระเบียบการปกครอง ดังนั้น คำว่า “ระบอบประชาธิปไตย” จึงหมายความว่าแบบอย่างหรือธรรมเนียมการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

“ประชาธิปไตย” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Democracy” ซึ่งมาจากศัพท์ภาษากรีกว่า “Demos” หมายถึง ประชาชน กับ “Kratien” หมายถึง การปกครอง ดังนั้น “ประชาธิปไตย” หรือ “democracy” จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน โดยอำนาจสูงสุดในการปกครองจะมาจากประชาชน และรัฐบาลจะคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้เมื่อวาระสิ้นสุดลง และเมื่อประชาชนผู้เลือกตั้งเห็นว่รัฐบาลสามารถสนองตอบต่อเจตนารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

ระบอบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง ระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ ดังนั้น การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยก็คือ รูปการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลักหรือเป็นกติกาที่กำหนดแนวทางสำหรับการที่รัฐจะใช้อำนาจอธิปไตยปกครองประชาชน และมีหลักการจัดระเบียบการปกครอง แต่รัฐธรรมนูญก็ไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน การที่จะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ จึงต้องดูว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นเรื่องนี้ไว้หลายคน แต่สมบัติ อารังธัญวงศ์ ได้ให้ความเห็นไว้อย่างชัดเจนว่าหลักประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักการสำคัญต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประการ ดังนี้^๒

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty) : ในหลักการข้อนี้จะเป็นเรื่องของ การให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยที่จะต้องเป็นของประชาชน เพื่อให้การปกครองเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง และมีอำนาจสูงสุดในรัฐโดยประชาชนอาจใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง หรือทางอ้อม โดยประชาชนมีอำนาจในการเลือกผู้แทนที่จะเข้าไปปกครอง และรวมไปถึงอำนาจในการถอดถอนผู้แทนที่ตนเองเลือกเข้าไปอีกด้วย

๒. หลักเสรีภาพ (Liberty) : ในหลักการข้อนี้จะเป็นการให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชน ซึ่ง เสรีภาพเหล่านี้จะต้องมีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ ความเสมอภาคของประชาชน

^๒ สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, กรุงเทพฯ: หน้า ๒๕๘-๒๗๓.

๓. หลักความเสมอภาค (Equality) : หลักการในข้อนี้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคถึงแม้ว่ามนุษย์เราจะเกิดมามีความแตกต่างกัน แต่ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างกันทางกายภาพ สำหรับความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยนั้นจะให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางโอกาส ซึ่งหมายถึงประชาชนจะมีโอกาสที่เท่ากันในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา

๔. หลักกฎหมาย (Rule of Law) : หลักการในข้อนี้จะให้ความสำคัญกับการบัญญัติกฎหมายที่คำนึงถึง ประโยชน์ของประชาชน โดยมีความชอบธรรม บังคับใช้กับประชาชนอย่างยุติธรรมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าจะใช้กับบุคคลใดหรือชนชั้นใด ผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใด ๆ ลิดรอนเพิกถอนสิทธิ เสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถใช้อิทธิพลอยู่นอกระบบกฎหมาย หรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่น ๆ ได้

๕. หลักเสียงข้างมาก (Majority Rules) : ปัจจุบันประชากรของรัฐแต่ละรัฐนั้นมีจำนวนมาก ซึ่งคงเป็นการยากที่จะให้ทุกคนในรัฐมีความคิดเห็นเหมือนกัน ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน จึงมีความจำเป็นต้องอาศัยหลักการเสียงข้างมาก เพราะเสียงเอกฉันท์คงจะเป็นไปได้ยาก ส่วนการใช้เสียงข้างมากแค่ไหนเป็นเกณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัญหา ถ้าสำคัญมากคงต้องใช้เสียงข้างมากที่มากกว่าครึ่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หลักการเสียงข้างมากนั้นก็ไม้อาจจะละเลยสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority Rights) ได้ ทั้งนี้ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ให้ความคุ้มครองกับเสียงข้างน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้เสียงส่วนใหญ่กดขี่ข่มเหงเสียงส่วนน้อย และเป็นหลักประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปตามผลประโยชน์ความเห็นหรือกระแสความนิยมของพวกเขาอย่างสุดโต่ง แต่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อยผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

กล่าวโดยสรุปคำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง การปกครองโดยประชาชน ประชาชนเป็นผู้ถืออำนาจสูงสุดของรัฐ เป็นผู้ทรงอำนาจอธิปไตย โดยอาจเป็นการปกครองตนเองหรือเป็นการปกครองโดยรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของประชาชนก็ได้ โดยเป็นการปกครองโดยอาศัยเสียงข้างมาก แต่ก็ต้องมีหลักประกันที่จะเคารพและให้ความคุ้มครอง แก่เสียงข้างน้อยด้วย และต้องดำเนินการควบคู่ไปกับหลักนิติธรรม กล่าวคือ ต้องปกครองโดยยึดถือกฎหมายเป็นใหญ่จะมีใครอยู่เหนือกฎหมายไม่ได้อันเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

หลักการของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในคุณค่าและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี ประชาธิปไตยจึงประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เสรีภาพ (Liberty) คือ อิสรภาพของบุคคลที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนโดยไม่อยู่ภายใต้การกดขี่ของรัฐ เว้นแต่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ในหลักประชาธิปไตย เสรีภาพ คือ คุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคม

๒. ความเสมอภาค (Equality) คือ ความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน มีศักดิ์ศรี เกียรติยศ และมีคุณค่าในความเป็นคนอย่างเดียวกัน ความเสมอภาคประกอบไปด้วย

- ๒.๑ ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์
- ๒.๒ ความเสมอภาคตามกฎหมาย
- ๒.๓ ความเสมอภาคในด้านโอกาส
- ๒.๔ ความเสมอภาคในทางการเมือง
- ๒.๕ ความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง
- ๒.๖ ความเสมอภาคในการสมัครรับเลือกตั้ง
- ๒.๗ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ

๓. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) คือ ปัจจัยที่เชื่อว่าสังคมก่อตั้งขึ้นโดยความยินยอมของประชาชน ในการที่จะให้อำนาจอธิปไตยของสังคมส่วนรวมเข้ามาแทนที่เสรีภาพธรรมชาติ โดยทุกคนจะมีส่วนร่วมในอธิปไตยนั้น ๆ เท่าเทียมกัน ตามหลักการนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้งโดยยึดหลักการเสียงข้างมาก จึงมีสิทธิอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองประเทศเพราะได้รับสิทธิจากผู้ถูกปกครองโดยตรง

๔. หลักการเสียงข้างมากที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority) เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้านเมืองไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการตัดสินใจปัญหาจึงต้องยึดเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ถึงอย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของเสียงข้างน้อย หลักประชาธิปไตยจึงต้องประกอบด้วยหลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อย (minority right) ด้วย ทั้งนี้ การตัดสินใจโดยล่วงละเมิด

สิทธิพื้นฐานของเสียงข้างน้อย ถือว่าเป็นการปกครองโดยระบอบเผด็จการเสียงข้างมาก (Dictatorship of the Majority)

ประเภทของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

การปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง ด้วยการประชุมร่วมกัน เพื่อพิจารณาตัดสินใจปัญหา และเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของรัฐ ราษฎรมีบทบาทในการตัดสินใจในกิจการของบ้านเมืองโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการหลายชั้นตอน

๒. ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้อำนาจประชาชนเลือกตัวแทนเข้าสู่ที่ประชุม เพื่อพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหาของรัฐ และบริหารกิจการบ้านเมืองตามกรอบนโยบายของรัฐ

โดยสรุปหลักเกณฑ์ประชาธิปไตย^๓ ประกอบด้วย ๓ ประการที่สำคัญ คือ

(๑) การปกครองของประชาชน (Rule of People) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการเมืองการปกครอง การกำหนดให้อำนาจการเมืองการปกครอง หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ไม่ใช่ของรัฐบาล เช่น การกำหนดให้ผู้ปกครองต้องมาจากการเลือกตั้งทั่วไป โดยการเปิดให้มีการออกเสียงของประชาชน (General Election by Universal Suffrage) หรือการกำหนดให้การใช้อำนาจของผู้ปกครองต้องอยู่บนพื้นฐานความยินยอมของประชาชน (Consent of People) เป็นต้น

(๒) การปกครองโดยประชาชน (Rule by People) กระบวนการวิธีการเมืองการปกครองเป็นนัยของการสร้างกระบวนการทางการเมืองการปกครองให้รองรับการกำกับควบคุมของประชาชน ในรูปของการสร้างวิถีทางในการใช้สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนคู่ขนานไปกับวิถีทางในการใช้อำนาจของผู้ปกครองที่จะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนพร้อมกันไป ซึ่งเป็นวิถีทางของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนผู้รับการปกครองนั่นเอง ดังเช่น การกำหนดให้ใช้เสียงข้างมากในการปกครองโดยเคารพเสียงข้างน้อย (Majority Rule and Minority Right) เป็นต้น

(๓) การปกครองเพื่อประชาชน (Rule for People) เป็นหลักการพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่เป็นความชอบธรรมของรัฐบาลที่ยุติธรรม ซึ่งเป็นนัยของการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางอำนาจของ

^๓ เชาวนะ ไตรมาศ, ๒๕๔๑, รวมบทความทางวิชาการของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญชุดที่ ๓ เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนา ประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐใน, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพมหานคร, หน้า ๘๖-๘๗.

องค์การบริหารให้สอดคล้องกับครรลองของระบอบการเมืองการปกครอง อันเป็นการสร้างหลักประกันขั้นพื้นฐานให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้อำนาจการปกครองที่ยุติธรรมของรัฐบาล และการได้รับความยินยอมจากประชาชนในความชอบของการใช้อำนาจปกครองนั้นด้วย เพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นว่า การใช้อำนาจปกครองของรัฐบาลจะไม่บิดเบือนไปจากกฎหมายอันเป็นตัวแทนเจตนารมณ์ร่วมของประชาชนที่เรียกว่า “สัญญาประชาคม” ซึ่งจะเป็นหนทางในการเอื้อประโยชน์ให้เกิดความยุติธรรมในการปกครอง

รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยสามารถแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑. หลักประมุขของประเทศ (Head of State)

๑.๑ การปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy)

พระมหากษัตริย์ในฐานะประมุขของประเทศ เป็นศูนย์รวมของอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชนทั้งหมด โดยจะใช้อำนาจอธิปไตยผ่านอำนาจสามฝ่าย คือ นิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภา บริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และตุลาการผ่านทางศาล ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์จะเป็นกลาง และไม่ยุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการประเทศ ประเทศที่ปกครองโดยระบอบนี้ ได้แก่ สหราชอาณาจักร ประเทศไทย และประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

๑.๒ การปกครองโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข (Presidency) ผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐ และในบางประเทศจะทำหน้าที่เป็นประมุขของฝ่ายบริหารด้วย เช่น สหรัฐอเมริกา และ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

๒. หลักการรวมและแยกอำนาจ (Separation of Powers)

๒.๑ การปกครองระบบรัฐสภา (Parliamentary System) ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติจะทำหน้าที่ผ่านรัฐสภา ระบอบรัฐสภาสามารถแบ่งออกได้เป็นรูปแบบสภาเดียว (Unicameral System) และรูปแบบสองสภา (Bicameral System) ในประเทศส่วนใหญ่ที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย สมาชิกรัฐสภาจะมาจากการเลือกตั้งทั่วไป แต่ในขณะเดียวกัน ประเทศที่ใช้รูปแบบสองสภา อาจมีสภาใดสภาหนึ่งที่มาจากการเลือกตั้ง ในขณะที่อีกสภามาจากการแต่งตั้งหรือสรรหา ทั้งนี้ ในระบอบรัฐสภา รัฐบาลจะถูกควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐสภา ผ่านกระบวนการและอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

๒.๒ การปกครองระบบประธานาธิบดี (Congressional System) มีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบรัฐสภา แต่กระบวนการในการจัดตั้งรัฐบาล และแบ่งแยกอำนาจจะแตกต่างกัน ในระบอบนี้

ประธานาธิบดีซึ่งเป็นประมุขของรัฐและฝ่ายบริหาร จะมาจากการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อได้รับเลือกตั้งจะมีสิทธิและอำนาจในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเพื่อบริหารประเทศ โดยผ่านความเห็นชอบของวุฒิสภา ในขณะที่สมาชิกรัฐสภาทั้งสองสภา จะมาจากการเลือกตั้งทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งประธานาธิบดี ดังนั้น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ จึงเป็นอิสระและแยกขาดจากกัน อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของการถ่วงดุลอำนาจ ในระบบประธานาธิบดีจะมีกลไกทางรัฐธรรมนูญที่ให้รัฐสภาที่มีอำนาจในการถ่วงดุลฝ่ายบริหาร ผ่านการควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดิน และการลงมติเพื่อกล่าวโทษ (Impeachment) และปลดออกจากตำแหน่ง (Recall) ประธานาธิบดี ประเทศที่เป็นต้นแบบของการปกครองลักษณะนี้ คือ สหรัฐอเมริกา^๔

๒.๓ การปกครองระบบผสม (Mixed System) ประธานาธิบดีเป็นประมุขและบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับนายกรัฐมนตรี ในด้านการบริหาร นายกรัฐมนตรีจะเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและรับผิดชอบต่อรัฐสภา ประธานาธิบดีจะเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและการเมืองทั่วไป ทั้งนี้ ประธานาธิบดีในระบบการปกครองแบบนี้ จะแตกต่างจากประธานาธิบดีในระบบประธานาธิบดีตามข้อ ๒.๒ ตรงที่จะมีอำนาจอนุญาตตุลาการ ระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจในการประกาศยุบสภา ประเทศที่มีการปกครองลักษณะนี้ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

หลักการทางประชาธิปไตยจึงเป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม การบริหารหน่วยงาน เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้ ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ดังนั้น เนื้อหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงต้องมีความเป็นประชาธิปไตย

ความหมายธุรกิจครอบครัว

คำจำกัดความของ ธุรกิจครอบครัว^๕ ซึ่งโดยทั่วไป หมายถึง ธุรกิจที่หุ้นของกิจการมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเจ้าของโดยสมาชิกของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง หรือธุรกิจที่มีการสืบทอดมาสู่ลูกหลานอีกรุ่นหนึ่ง โดยธุรกิจครอบครัวมีจุดเด่นหรือจุดด้อย ดังนี้

๑. จุดเด่นของธุรกิจครอบครัว ได้แก่

^๔ http://digi.library.tu.ac.th/thesis/la/0989/10CHAPTER_2.pdf

^๕ วิเฟล็กซ์ คอนซัลติง. “บทความธุรกิจครอบครัวกับการบริหารจัดการบุคลากรและองค์กร” วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๒. https://weflexconsulting.com/corporate_web/th/. วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓

๑.๑ ธุรกิจครอบครัวมีการตัดสินใจรวดเร็ว คือ ไม่ต้องผ่านกรรมการ ไม่ต้องผ่านขั้นตอนมากมาย ผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการสามารถตัดสินใจและลงนามในเอกสารนั้นๆ ได้ทันที ทำให้ไม่สูญเสียโอกาสทางธุรกิจ

๑.๒ ธุรกิจครอบครัวได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า และทำให้การทำธุรกิจดำเนินไปได้คล่องตัวกว่า ในกรณีทำการค้ากับลูกค้า หากลูกค้าได้พบกับเจ้าของธุรกิจโดยตรงความพึงพอใจลูกค้ามากกว่า

๑.๓ ธุรกิจครอบครัวนั้น เจ้าของหรือครอบครัวจะมีความเสียสละและทุ่มเท มากกว่าลูกจ้างเพราะถือว่าทุกอย่างเป็นของครอบครัว

๑.๔ ธุรกิจครอบครัวส่วนใหญ่ให้คนในครอบครัวทำงานในเรื่องสำคัญๆ ของบริษัท เนื่องจากมีความไว้วางใจมากกว่าคนนอก โดยเชื่อว่าคนในครอบครัวกันเองก็ไม่โกงกัน เป็นต้น

๒. จุดด้อยของธุรกิจครอบครัว ได้แก่

๒.๑ โครงสร้างการบริหารธุรกิจครอบครัวมีสับสนได้ เนื่องจากทุกคนเป็นญาติกันหมด และแต่ละคนก็มีความสามารถไม่เท่ากัน แต่ได้เข้ามาทำงานเพราะเป็นญาติ หรืออีกกรณี คือ มีการสั่งงาน สับสนจนลูกจ้างงงง อีกรวมมองหนึ่งของจุดแข็งในเรื่องการตัดสินใจรวดเร็ว ก็คือ จุดอ่อนที่ว่าธุรกิจครอบครัวบางครั้งก็ทำกันในกลุ่มคนไม่กี่คน ทำให้ขาดความรอบคอบหรือข้อมูลรอบด้าน หรือบางครั้งก็มีความเกรงใจในอาวุโสจนทำให้ไม่กล้าเห็นต่าง ซึ่งอาจเป็นผลเสียกับธุรกิจ

๒.๒ ธุรกิจครอบครัวปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงได้ช้า เนื่องจากบางครั้งจะยึดติดกับวิธีการเดิมๆ ที่ทำมาจนกิจการใหญ่โต ทำให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ช้า

๒.๓ การเปลี่ยนแปลงในองค์กรทำได้ไม่มาก เพราะมีปัญหากระทบคนในครอบครัวก็ไม่อยากทำ ไม่อยากทะเลาะกัน เป็นต้น

๒.๔ ความยุติธรรมในการทำงาน ในหลายครั้งพนักงานในธุรกิจครอบครัวจะรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมในการทำงาน ซึ่งเป็นเหตุให้พนักงานหมดกำลังใจในการทำงาน เนื่องจากพนักงานมีมุมมองได้ว่าทำดีเท่าไรญาติก็ได้รับการพิจารณาก่อน

การบริหารจัดการธุรกิจครอบครัว

บริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย ส่วนใหญ่มักจะเป็นบริษัทที่มีพื้นฐานมาจากบริษัทครอบครัว จึงทำให้การถือหุ้นและอำนาจการบริหารในบริษัทมักกระจุกตัวในสมาชิกของครอบครัว และการตัดสินใจเลือกลงทุนของผู้ลงทุนภายนอกมักเกิดจากความเชื่อมั่นในกลุ่มผู้ถือหุ้นใหญ่ ลักษณะดังกล่าวมีข้อดีในด้านความคล่องตัวในการดำเนินงาน และผู้ถือหุ้นรายใหญ่มักจะมีความผูกพันกับบริษัท และมีแนวโน้มจะคำนึงถึงประโยชน์และความอยู่รอดของบริษัทในระยะยาว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างดังกล่าวก็เอื้อให้ผู้ถือหุ้นรายใหญ่สามารถดำเนินการในลักษณะเอาเปรียบผู้ลงทุนภายนอกได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มตัวเองมากกว่าผู้ลงทุนภายนอก

นอกจากนี้ โครงสร้างการถือหุ้นระหว่างบริษัทกับบริษัทในกลุ่มจำนวนมากยังมีลักษณะการถือหุ้นไขว้กัน หรือการถือหุ้นผ่านตัวแทนอำพราง ทำให้ผู้ลงทุนภายนอกไม่ทราบโครงสร้างการถือหุ้น และอำนาจควบคุมของบริษัทและบริษัทในกลุ่มอย่างชัดเจน สำหรับนักลงทุนภายนอก ได้แก่ เจ้าหนี้ ผู้ลงทุนประเภทสถาบัน และผู้ลงทุนรายย่อย ส่วนมากมักไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อคัดค้านอำนาจผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่ผ่านมาผู้ลงทุนเหล่านี้มักจะเน้นการลงทุนในระยะสั้นจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นฐานและการติดตามการดำเนินงานของบริษัทเท่าที่ควร เมื่อพบการกระทำมิชอบของบริษัท ผู้ลงทุนเหล่านี้ก็มักเลือกขายหุ้นเพื่อตัดขาดทุนมากกว่าดำเนินการฟ้องร้องค่าเสียหายกับบริษัท หรือผู้บริหาร ดังนั้น การที่ทางการกำหนดให้การดำเนินการในบางเรื่องที่สำคัญที่คณะกรรมการบริษัทต้องขอมติที่ประชุมผู้ถือหุ้นนั้น จึงไม่ค่อยได้ผลนัก เพราะในทางปฏิบัติผู้ถือหุ้นรายย่อยมักไม่ไปเข้าร่วมประชุมจากโครงสร้างการถือหุ้นที่มีลักษณะเป็นครอบครัวดังกล่าว กรรมการและฝ่ายจัดการของบริษัทส่วนใหญ่จึงมักเป็นบุคคลในกลุ่มเดียวกัน และเป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้นรายใหญ่ โครงสร้างในลักษณะนี้ทำให้ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ สามารถทำหน้าที่ทั้งด้านการกำหนดนโยบายและควบคุมการดำเนินงานของบริษัท โดยไม่มีระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลเท่าที่ควร

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการที่มีใจตัวแทนของผู้ถือหุ้นรายใหญ่ มักกระทำเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของทางการ หรือเป็นการให้เกียรติ หรือสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ได้รับแต่งตั้งมากกว่าการแต่งตั้ง เพื่อให้บุคคลนั้นทำหน้าที่ช่วยเหลือ หรือตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ในกรณีที่มีความขัดแย้งในการบริหารงานบริษัทเกิดขึ้นกรรมการอิสระควรปฏิบัติหน้าที่ของตนตามหลักการความระมัดระวัง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น แต่ในทางปฏิบัติ กรรมการอิสระมักจะดำเนินการในลักษณะประนีประนอม เพื่อผลประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากมีเรื่องที่ไม่ถูกต้องเท่าที่ควรก็อาจจะไม่ได้แสดงความเห็นคัดค้านอย่างจริงจัง หรืออาจจะเลือกถลาออกมากว่าพยายามที่จะระงับการกระทำนั้น ดังนั้น กรรมการอิสระจึงอาจไม่สามารถทำหน้าที่ของตนในคณะกรรมการบริษัท เพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายย่อยได้เท่าที่ควร ในการ

บริหารกิจการบริษัทจดทะเบียนต้องมีระบบกำกับดูแลกิจการที่ดี และระบบการควบคุมภายในที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ มีความน่าเชื่อถือ มีการถ่วงดุล ตรวจสอบได้ วิธีการที่ช่วยได้ คือ การมีบุคคลภายนอกที่มีความเป็นอิสระเข้ามาเป็นกรรมการ โครงสร้างบริหารของคณะกรรมการ ให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยมีกรรมการตรวจสอบอย่างน้อย ๓ คน ที่มีความเป็นอิสระ มีความรู้และประสบการณ์ที่จะช่วยคณะกรรมการบริษัท ดูแลงานของบริษัทให้ได้มาตรฐาน เช่น ด้านการสอบทานรายงานทางการเงิน ระบบการควบคุมภายใน การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง การคัดเลือกและกำหนดค่าตอบแทนผู้สอบบัญชี การพิจารณาการทำรายการที่เกี่ยวข้องกัน การทำรายการซื้อขายทรัพย์สินที่มีนัยสำคัญการเปิดเผยข้อมูล เป็นต้น รวมถึงมีกฎ ประกาศ และหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการที่เฉพาะเจาะจง เพื่อให้สาธารณชนมีความมั่นใจว่าการดำเนินของบริษัทมีระบบงานอย่างมืออาชีพ มีความโปร่งใส รักษาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้น มีกลไกป้องกันและขจัดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ สามารถดูแลและคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นรายย่อยได้ นอกจากนี้ ต้องมีหน่วยงานตรวจสอบภายในที่สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการตรวจสอบด้วย

อุปสรรคและปัญหาของประชาธิปไตยในการบริหารจัดการธุรกิจครอบครัว

ในทางทฤษฎีดูเหมือนว่าประชาชนจะเข้าใจความเป็นประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่าประชาชนมีมุมมองในเรื่องประชาธิปไตยที่แตกต่างกันอย่างมาก เช่น ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้ง คนชนบท นั้นให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งอย่างมาก ถือเป็นความรับผิดชอบของบุคคลที่จะต้องปฏิบัติเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การขัดขวางกีดกันการเลือกตั้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ ในขณะที่คนเมืองเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเป็นวิถีทางหรือกระบวนการทางประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตย ไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง ดังนั้น หากเห็นว่า การจัดการเลือกตั้งไม่ชอบธรรมประชาชนก็สามารถตัดสินใจไม่ไปเลือกตั้ง หรือขัดขวางการเลือกตั้ง โดยมองว่าเป็นความชอบธรรม เป็นประชาธิปไตย เป็นต้น

สำหรับการบริหารจัดการธุรกิจครอบครัวภาคเอกชนนั้น หากเปรียบรัฐเป็นบริษัท ผู้ถือหุ้นที่เป็นผู้ลงทุน เป็นเจ้าของบริษัทที่มีอำนาจสูงสุด ในบริษัทก็เปรียบได้กับประชาชน หนังสือบริคณห์สนธิก็เป็นเสมือนรัฐธรรมนูญที่เป็นกรอบในการปกครองบริษัท การบริหารงานของบริษัทยังเปรียบได้กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และที่ประชุมผู้ถือหุ้นเป็นเสมือนรัฐสภาทำหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารงานของคณะกรรมการบริษัท ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารจัดการ เช่นเดียวกับที่คณะรัฐมนตรีบริหารประเทศ ในส่วนพรรคการเมือง ฝ่ายที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลจึงเป็นฝ่ายที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ในทางปฏิบัติรัฐบาลจึงเป็น

ฝ่ายควบคุม รัฐสภา ไม่ใช่รัฐสภาควบคุมรัฐบาล ถ้าจะดูอำนาจที่แท้จริงระหว่างที่ประชุมใหญ่และกรรมการของบริษัทแล้ว ก็มีความคล้ายคลึงกันเพราะผู้ถือหุ้นฝ่ายที่มีเสียงข้างมากย่อมตั้งตนเอง หรือพวกพ้องของตนเป็นกรรมการบริหารงานของบริษัท ในขณะที่เดียวกันผู้ถือหุ้นที่มีเสียงข้างมากก็จะคุมคะแนนเสียงในที่ประชุมใหญ่ด้วย การเรียกประชุมผู้ถือหุ้น การเสนอเรื่องให้ที่ประชุมพิจารณาที่อยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ทั้งประธานกรรมการก็เป็นประธานที่ประชุมใหญ่ด้วย ดังนั้น ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการของบริษัทจึงเป็นผู้ควบคุมที่ประชุมใหญ่ยิ่งกว่าถูกควบคุมโดยที่ประชุมใหญ่

การออกเสียงชี้ขาดในการบริหารจัดการธุรกิจครอบครัว

เมื่อภาคเอกชนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเอกชน ที่ปัจจุบันยังมีได้กำหนดการบริหารงานด้วยหลักนิติธรรมไว้กฎหมายไว้ให้ชัดเจน ในการบังคับใช้กฎหมาย หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่กำกับดูแลจึงยึดถือและรับรอง หลักเสียงข้างมากเป็นหลักใหญ่ หากได้รับมติเสียงข้างมากตามที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว ก็รับจดทะเบียนและ ภาคเอกชนก็ปฏิบัติไปตามมติดังกล่าว และยึดถือว่าเป็นมติที่และการปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลัก ประชาธิปไตยที่กำหนดในรัฐธรรมนูญให้ทุกภาคทั้งภาครัฐ หน่วยงานราชการ ศาล ภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป ยึดถือหลักนิติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องด้วย

การรักษำอำนาจของฝ่ายจัดการในทางทฤษฎีฝ่ายจัดการ ซึ่งได้แก่ กรรมการและเจ้าหน้าที่ของบริษัท มีหน้าที่ต้องจัดการงานของบริษัทเพื่อประโยชน์ของบริษัทและผู้ถือหุ้นเป็นสำคัญ แต่ในความเป็นจริงมักจะปรากฏอยู่เสมอว่าฝ่ายจัดการคำถึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากบริษัทมากกว่าสิ่งอื่น ในกรณีของบริษัทมหาชน หรือบริษัทใหญ่ๆ ที่มีการกระจายหุ้นไปยังผู้ถือหุ้นเป็นจำนวนมาก จะมีผู้ถือหุ้นกลุ่มหนึ่งเป็นผู้คุมเสียงข้างมากในที่ประชุมใหญ่ ส่วนผู้ถือหุ้นอื่นมักจะไม่ใช่ประชุม หรือมอบฉันทะให้บุคคลไปเข้าประชุมแทน เพราะเขาอาจสนใจเพียงว่าจะได้รับเงินปันผลหรือไม่ ในอัตราเท่าใด และหุ้นจะมีราคาเพิ่มขึ้นหรือไม่เท่านั้น ถ้าฝ่ายจัดการทำให้หุ้นขึ้นราคาเรื่อยๆ และจ่ายเงินปันผลได้ในอัตราพอสมควร ผู้ถือหุ้นเหล่านั้นก็จะพอใจและถือว่ากรรมการปฏิบัติหน้าที่ดีแล้ว ไม่ติดใจสงสัยการ กระทำของคณะกรรมการแต่อย่างใด ผู้ถือหุ้นเหล่านี้จึงเป็นผู้ลงทุนซึ่งคอยติดตามดูการเจริญเติบโตของบริษัทอยู่ห่างๆ เท่านั้น นอกจากนี้ ผู้ถือหุ้นรายย่อยที่ไม่สนใจเข้าประชุม อาจมอบฉันทะให้กรรมการเป็นผู้ลงคะแนนแทน ใน กรณีเช่นนี้ ฝ่ายจัดการจะสามารถควบคุมกิจการงานของบริษัทได้อย่างเด็ดขาด ปัจจุบัน ผู้ถือหุ้นกับฝ่ายจัดการมีแนวโน้มแยกจากกันมากขึ้น ผู้ถือหุ้นในบริษัทใหญ่หรือบริษัทมหาชน จึงอาจจะไม่อยู่ในฐานะที่จะควบคุมฝ่ายจัดการได้

การแยกออกจกกันอาจส่งผลให้กรรมการและเจ้าหน้าที่ ตลอดจนลูกจ้างของบริษัทมีความรู้สึกว่าเป็นอยู่ข้างอู้น้ำที่ตองจงรักภักดีและปกป้องรักษาไว้ โดยบางครั้งอาจลืมนึกถึงผู้ถือหุ้น ดังนั้น ผู้ถือหุ้นในฐานะเจ้าของบริษัทและฝ่ายจัดการจะต้องมีการประสานความร่วมมือกันปกป้องดูแล และส่งเสริมการบริหารงานของบริษัท เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย ในส่วนของด้านผู้ถือหุ้นข้างน้อยต้องให้ความสนใจการดำเนินงานของบริษัท แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการบริษัทของฝ่ายจัดการเพื่อการพัฒนาการเจริญเติบโตของบริษัท ฝ่ายจัดการเองต้องเปิดรับจริงใจและมีความตั้งใจอย่างแท้จริงในการเปิดโอกาสให้ผู้ถือหุ้นข้างน้อยได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบริษัท เช่น การกำหนดเวลา และสถานที่ประชุมที่สะดวก และเอื้ออำนวยให้เข้าร่วมการประชุม การเปิดโอกาสให้เสนอเรื่องเพื่อการพิจารณาโดยที่ประชุมผู้ถือหุ้น การเสนอบุคคลเพื่อรับการเลือกตั้งเป็นกรรมการของบริษัท การกำหนดสิทธิในการเสนอเรื่องดังกล่าว ต้องอยู่บนหลักเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล มีความเป็นไปได้ สอดคล้องกับทางปฏิบัติที่ดีของบริษัทในอุตสาหกรรมหรือขนาดเดียวกัน และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ในส่วนของบริษัทเล็กๆ หรือบริษัทในครอบครัว ไม่ค่อยมีปัญหา เนื่องจากหุ้นส่วนใหญ่มักรวมอยู่ในบุคคลบางคนหรือ ๒-๓ คนเป็นส่วนใหญ่ บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารงานของบริษัทเอง ผู้ถือหุ้นใหญ่และกรรมการบริษัทเป็นบุคคลคนเดียวกันหรือพวกเดียวกัน ผลประโยชน์ของกรรมการและของผู้ถือหุ้นจึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่มีการแยกความเป็นเจ้าของและการจัดการออกจกกัน หรืออาจกล่าวว่กรรมการ ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเป็นสำคัญ และผู้ถือหุ้นเป็นผู้ควบคุมกรรมการโดยแท้จริง จึงถือว่าในบริษัทเล็กหรือบริษัทครอบครัว การปฏิบัติในเรื่องอำนาจการบริหารจัดการ สอดคล้องตามหลักประชาธิปไตยที่ผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการบริษัทเช่นเดียวกับที่ประชาชนมีอำนาจปกครองประเทศ

การกำหนดบทบาท ตำแหน่งและหน้าที่ในการบริหารธุรกิจครอบครัว^๖

การทำงานกับคนในครอบครัวหรือญาติพี่น้องที่เรียกว่าเป็น แฟมิลี่ บิซซิเนส (Family Business) มีโอกาสที่จะเกิดการกระทบกระทั่งกันได้ง่ายดาย เพราะด้วยความสนิทสนมกันตั้งแต่ยัง

^๖ เทคนิคการบริหาร “ธุรกิจครอบครัว” ให้ลงตัวและไม่ต้องกลัวครามา. ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒. <https://www.smartsme.co.th/content/223495> วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓

เล็ก ทำให้ความเกรงใจอาจจะมีน้อยกว่าคนที่อยู่นอกครอบครัว เมื่อแนวคิดไม่ตรงกันแต่ต้องทำธุรกิจร่วมกัน จะทำอย่างไรให้ลดความขัดแย้งลงได้ และไม่กลายเป็นอุปสรรคในการขับเคลื่อนธุรกิจไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งหากมีการนำแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยมาปรับใช้จะทำให้ลดปัญหาต่างๆ ได้แก่

๑. การกำหนดบทบาท ตำแหน่ง และหน้าที่ในบริษัทให้แก่คนในครอบครัวอย่างชัดเจน เหมือนการทำธุรกิจในรูปแบบขององค์กรโดยทั่วไป จะทำให้คนในครอบครัวได้รู้ว่าตัวเองมีหน้าที่และความรับผิดชอบด้านไหน ตำแหน่งอะไร อย่างไรบ้าง ช่วยให้เกิดการก้าวภายในหน้าที่ที่ระหว่งกัน สิ่งสำคัญ คือ การกำหนดบทบาทหน้าที่นั้น ควรพิจารณาให้เหมาะสมกับทักษะและความสามารถ ไม่ใช่ให้คนในครอบครัวเลือกทำตำแหน่งที่แต่ละคนอยากได้เพราะไม่อยากเกิดการกระทบกระทั่ง การทำแบบนั้นจะยิ่งทำให้เกิดปัญหาในระยะยาว การบริหารที่ดีต้องใช้คนให้ถูกกับงาน (Put the right man on the right job) นอกจากนั้น ยังควรเปิดกว้างในการพิจารณาคณะอื่นที่มีความสามารถหรือทักษะในการนำพาบริษัทไปในทิศทางที่ดี เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการบริหารธุรกิจครอบครัวด้วย

๒. ปฏิบัติตัวเหมือนพนักงานทั่วไป อันนำหลักความเสมอภาคมาใช้ เมื่อวางตัวลูก หรือญาติพี่น้องในตำแหน่งต่างๆ แล้ว คนเหล่านี้ก็เป็นพนักงานซึ่งควรได้รับการปฏิบัติแบบพนักงานคนอื่นๆ รวมถึงเรื่องเงินเดือนค่าจ้างที่ไม่ควรลำหนำพนักงานคนอื่นด้วย ซึ่งหากพนักงานคนอื่นเห็นแนวทางของนายจ้างว่าปฏิบัติต่อทุกคนด้วยมาตรฐานเดียวกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติ จะช่วยให้เกิดกำลังใจในการทำงานมากขึ้น

๓. อย่าสร้างความคิดลบในที่ทำงาน โดยหากอยู่ที่ทำงาน ทุกคนคือพนักงาน และเมื่ออยู่นอกเวลางาน ทุกคนคือครอบครัวเดียวกัน ที่มีความรักใคร่ กลมเกลียวกัน แต่หากมีเรื่องที่ไม่พอใจกันในครอบครัว อย่างนำความไม่พอใจตอนอยู่บ้าน หรือเรื่องส่วนตัวของคนในครอบครัว มาระบายในที่ทำงาน สิ่งนี้อาจทำได้ยากแต่จำเป็นมาก รวมถึงการพูดเรื่องงานพยายามให้จบที่ทำงานเท่านั้น ไม่นำมาพูดตอนอยู่กันในครอบครัว การทำเช่นนี้คือการขีดเส้น ไม่ให้ธุรกิจเข้ามามีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว

หากคาดว่าความขัดแย้งกำลังก่อตัวขึ้น ควรพูดคุยปรับความเข้าใจกันเสียก่อนที่เรื่องราวจะบานปลายกลายเป็นส่งผลเสียต่อธุรกิจและบรรยากาศการทำงาน ทั้งนี้ทั้งนั้นหากเกิดสถานการณ์รุนแรง ถึงขั้นที่ใช้กันแต่อารมณ์และไม่มีใครฟังใคร อาจจะต้องสั่งให้ทุกคนไปสงบสติอารมณ์ให้เย็นลงเมื่ออารมณ์ดีขึ้นแล้ว ค่อยมาปรับความเข้าใจกันใหม่

๔. สังสรรค์กระชับความสัมพันธ์กันบ้างในการบริหารธุรกิจ โดยเฉพาะกับคนในครอบครัว อาจหลีกเลี่ยงปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดสะสมไม่ได้ และความอดทนก็อาจจะลดลงไปเรื่อยๆ ฉะนั้น ควรสร้างความรู้สึกร่วมกันของทีมเดียวกัน และเป็นเครื่องเตือนใจว่าอย่าเครียดเกินไป แต่ควรทำสิ่งต่างๆ อย่างมีความสุขและสนุกเข้าไว้ โดยนำหลักของการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันมาปรับใช้

๔. ต้องมีความโปร่งใส ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ หากธุรกิจที่ทำอยู่นั้น มีคนนอกถือหุ้นด้วย คนนอกย่อมมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ทำทุกอย่างแบบโปร่งใส หรือแม้แต่กรณีที่ไม่มีคนนอก ก็ควรจะเปิดเผยข้อมูลต่างๆ หรือตัวเลขงบดุล, กำไรขาดทุนให้แก่ลูกๆ หรือคนในครอบครัวทราบได้ เพราะการเก็บงำอะไรเป็นความลับ มักนำไปสู่ความระแวง ไม่พอใจและเกิดความไม่โปร่งใสในการทำธุรกิจได้ ซึ่งคนในครอบครัวคือคนที่ทำงานด้วยกัน ลงทุนลงแรงด้วยกันและธุรกิจนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นของพวกเขาด้วย ดังนั้น พวกเขาจึงมีสิทธิที่ทราบข้อมูลรายละเอียดต่างๆ

๕. วางตัวทายาทรุ่นถัดไป หลังจากลงทุนลงแรงก่อสร้างธุรกิจของครอบครัวมาอย่างเหน็ดเหนื่อยแล้ว ขั้นตอนสำคัญคือจัดวางตัวทายาทไว้รับช่วงต่อ ซึ่งสิ่งที่ควรพิจารณาคือใครมีศักยภาพที่จะบริหารบริษัท ใครมีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่สุด และบริษัทควรมีผู้บริหารแบบไหน

เมื่อตัดสินใจได้แล้วว่าจะเลือกใครให้มารับช่วงต่อ ควรมีการสอนงานและเปิดโอกาสให้ว่าที่ทายาทได้เรียนรู้การดำเนินงานด้านต่างๆ รวมถึงพูดคุยว่าจะมีทิศทางหรือแนวคิดใหม่ๆ สำหรับธุรกิจยังงัยบ้าง การที่คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ทำธุรกิจมาแบบหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่าคนรุ่นต่อไปก็ต้องทำแบบเดิมไปเรื่อยๆ โดยเฉพาะเมื่อคนรุ่นลูกรู้สึกว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างเพื่อพัฒนาการในระยะยาว ดังนั้นคนแต่ละรุ่นจึงต้องพัฒนาและจัดทำกลยุทธ์ใหม่ๆ เพื่อให้ธุรกิจเติบโตต่อไปได้ตามยุคสมัยนั่นเอง

การมีส่วนร่วมของลูกจ้างในการบริหารจัดการ

กฎหมายบริษัทให้ความสำคัญต่อผู้ถือหุ้น ด้วยเป็นผู้ลงทุนเป็นเจ้าของ การตั้งกรรมการก็เพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้น ทั้งที่คนงานและเจ้าหน้าที่ประจำของบริษัทเป็นผู้ปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่ และเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการทำกำไรให้แก่บริษัท สถานะของคนเหล่านี้จึงเป็นเพียงลูกจ้างมีความสัมพันธ์กับบริษัทตามสัญญาจ้างแรงงาน และกฎหมายแรงงาน ไม่ใช่สมาชิกหรือมีส่วนเป็นเจ้าของบริษัทกำไรที่คนเหล่านี้ทำขึ้นเป็นของผู้ถือหุ้นทั้งหมด เพราะเป็นเจ้าของทุน คณะกรรมการมีฐานะเป็นผู้แทนหรือตัวแทนของบริษัทและมีหน้าที่ต่อผู้ถือหุ้นมากมาย แต่หาได้มีหน้าที่ต่อลูกจ้างตามกฎหมายบริษัทไม่

ภาวะเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกว่าลูกจ้างกับกรรมการและบริษัทหรือผู้ถือหุ้นอยู่คนละฝ่าย จึงเกิดแนวคิดที่จะให้ลูกจ้างมีส่วนแบ่งในผลกำไรและการบริหารบริษัทด้วย จนมีการยอมรับบทบาทและความสำคัญของลูกจ้างในบริษัทมากขึ้น เริ่มจากการเข้ามามีส่วนแบ่งในผลกำไร การเข้ามาเป็นผู้ถือหุ้น เริ่มมีสิทธิในการควบคุมการทำงานของบริษัท และในที่สุดก็เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของบริษัทด้วย ลูกจ้างจึงถือเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้เสียของบริษัท มีสิทธิหน้าที่ต่อบริษัทและได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของบริษัท การส่งเสริมให้ลูกจ้างในภาคเอกชนตระหนักและให้โอกาสในการมีส่วนร่วมในการบริหารบริษัท เป็นพื้นฐานในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง^๗ ของประชาชนในระดับครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น และระดับประเทศ และทำให้การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้อย่างจริงจัง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งของการปฏิรูปการเมืองไทยที่กำลังดำเนินอยู่ในยุคปัจจุบัน

การกำกับดูแลและมาตรการลงโทษ

ในด้านการกำกับดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อกำหนดต่าง ๆ ตามกฎหมายมีเพียงพอที่จะคุ้มครอง ผู้ถือหุ้นได้ในระดับหนึ่งแล้ว แต่ปัญหาที่ทำให้ยังมีการฝ่าฝืนกฎหมายหรือเอาเปรียบผู้ถือหุ้นรายย่อยมักเป็นเพราะการติดตามและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายยังไม่เข้มงวดหรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีความรู้ ประสบการณ์อย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นการติดตามและบังคับในส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัทเอง ทางการที่กำกับดูแล ตำรวจ อัยการ หรือศาล นอกจากนี้ การดำเนินคดียังต้องใช้เวลาานาน ทำให้ผู้ได้รับความเสียหายจำนวนมากไม่ประสงค์จะดำเนินคดีเพื่อเอาผิด และผู้ที่กระทำผิดก็ยังคงได้รับประโยชน์โดยไม่ต้องรับผิดในความผิดที่ตนกระทำ นอกจากนี้ เนื่องจากระบบกฎหมายไทยเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (civil law) จึงทำให้มีข้อจำกัดในการตีความเพื่อบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งต่างระบบจารีตประเพณี (common law) ที่ศาลมีความคล่องตัวในการบังคับใช้กฎหมายมากกว่า

^๗ หรือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนตระหนักถึงความเป็นพลเมืองของชาติและให้ความสนใจสูงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองของประเทศในระดับต่างๆ เพราะเชื่อมั่นว่าตน สามารถมีอิทธิพลต่อทางการเมือง การมีวัฒนธรรมทางการเมือง จะทำให้ประชาชนมีระดับความสามารถทางการเมืองและความรู้สึกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับสูง

บทสรุป

ประชาธิปไตย มีความหมายกว้างมาก คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ระบอบประชาธิปไตยได้เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อ ๘๐ ปีที่แล้ว และผ่านเหตุการณ์ต่างๆ รวมถึงการรัฐประหาร การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย การแข่งขัน ต่อรอง และเผชิญกับความยากลำบากมานานับการ จนมีพัฒนาการ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนกลับมีมุมมองและการแปลความหลักการประชาธิปไตยที่แตกต่างกันอย่างมาก โดยเฉพาะระหว่างคนชนบทกับคนเมือง เช่น หลักเรื่องเสียงข้างมาก หรือหลักการระบอบการทาง ประชาธิปไตยในการไปเลือกตั้ง เป็นต้น

สำหรับการบริหารจัดการธุรกิจครอบครัวในภาคเอกชนซึ่งเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมไทย ได้มีการนำหลักประชาธิปไตยมาปรับใช้ในการ ดำเนินธุรกิจในระดับหนึ่ง เช่น หลักอำนาจอธิปไตยที่มุ่งประโยชน์ของผู้ถือหุ้น หลักที่ยึดถือเสียงข้างมาก และคุ้มครองเสียงข้างน้อยของผู้ถือหุ้น หลักความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

การปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในบริษัทจดทะเบียนซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายบริษัทมหาชนจำกัดและกฎตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งมีหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ตรวจติดตามกำกับดูแลการดำเนินงานโดยเฉพาะ ส่วนบริษัทโดยทั่วไปยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายเอกชนที่มุ่งผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นเสียงข้างมากเป็นสำคัญโดยถือว่าถูกต้องตามกฎหมาย โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ามติจะมีความชอบธรรมหรือไม่ และยังมีปัญหาอุปสรรคในด้านความซ้ำซ้อนของหน่วยงานกำกับดูแล และการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ นอกจากนี้ ปัจจุบันยังไม่ได้กำหนดหลักนิติธรรมที่ชัดเจนไว้ในกฎหมายเอกชน อันอาจเป็นผลให้ความเข้าใจหลักประชาธิปไตยของภาครัฐ เอกชน และประชาชนยังมีความแตกต่างกัน สมควรที่ภาครัฐควรพิจารณาแก้ไข เพื่อมิให้กลายเป็นอุปสรรคในการ ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

บทที่ ๘ การปกครองประชาธิปไตย. (ออนไลน์) วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓. เข้าถึงได้จาก
<http://e-book.ram.edu/e-book/p/PS103/chapter8.pdf>

บทที่ ๒ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยกับแนวคิดการขับออกจากตำแหน่ง (Impeachment)
 และการปลดออกจากตำแหน่ง (Recall). (ออนไลน์) วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓.
 เข้าถึงได้จาก http://digi.library.tu.ac.th/thesis/la/0989/10CHAPTER_2.pdf

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. (ออนไลน์) วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม
 ๒๕๖๓. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>

สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, สำนักพิมพ์ เสมาธรรม,
 กรุงเทพฯ: หน้า ๒๕๘-๒๗๓.)

Inter-Parliamentary Union. **Democracy: Its Principles and Achievement.** [Online]

Retrieved June 25, 2019, from : http://www.ipu.org/PDF/publications/DEMOCRACY_PR_E.pdf

วีพีเอส คอนซัลตติ้ง. “บทความธุรกิจครอบครัวกับการบริหารจัดการบุคลากรและองค์กร”

วันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๒. https://weflexconsulting.com/corporate_web/th/. วันที่ค้น
 ข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓

เทคนิคการบริหาร “ธุรกิจครอบครัว” ให้ลงตัวและไม่ต้องกลัวดราม่า. ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒.

<https://www.smartsme.co.th/content/223495> วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มกราคม ๒๕๖๓